

К.е.н. Белова І.В.

*ДВНЗ «Українська академія банківської справи Національного банку
України»*

ФІНАНСОВІ СТРЕСИ В УКРАЇНІ

Проведений аналіз основних подій у сфері регулювання системних ризиків та діяльності системних банків дозволив їх згрупувати відповідно до таких напрямків розвитку цієї тематики:

- існує необхідність в подальшому розвитку моделей прогнозування системних ризиків для забезпечення раннього попередження криз. Можливо, потрібно розглянути доцільність більш детальної або он-лайн звітності банків для кращого моніторингу системних ризиків;

- країни та міжнародні інститути визнають необхідність розробки більш обережного підходу до реалізації політики порятунку системно важливих установ за будь-яку ціну («to-big-to-fail», або «надто великий, щоб збанкрутіти»). З'являються «відповіді» на цей підхід – «moral hazard» та «to-many-to-fail». Перша - «moral hazard», або «моральний ризик» - пов'язана з тим, що установа, яка отримала допомогу держави, починає вести себе менш розсудливо (наприклад, проводити агресивне ризиковане кредитування) в порівнянні з ситуацією, якщо проблема розв'язувалася би власними коштами. Другій проблемі - «to-many-to-fail» - у літературі майже не приділялося уваги, оскільки вона є не настільки явною, як «to-big-to-fail». Коли в кризу різко зростає кількість банків, що банкрутують і потребують порятунку, відповідно зростають і витрати регулятора, і у певний момент вони стають такими, що вже перевищують певний оптимальний рівень. А бажуючі врятуватися набувають ознак стадної поведінки, намагаються у великій кількості банкрутіти разом, тому масово вкладають у ризикові проекти споріднених галузей під неринкові проценти та ін., щоб в кінці кінців збільшити ймовірність бути врятованими. У період системних криз (Велика депресія та ін.) часто відбувається така ситуація, що саме малі банки масово банкрутують, і дії регулятора, спрямовані на їх

порятунок та підтримання довіри до сектору, фактично створюють проблему, оскільки рятують надто велику кількість замість того, щоб ліквідувати;

- вищезазначені факти свідчать, що у дослідженнях приділяється багато уваги питанням доцільності та вартості порятунку фінансових інститутів, однак, в порівнянні з проблемами падіння ВВП, значного та тривалого скорочення зайнятості та ін., більш важливою є задача досягнення стабільної роботи фінансового ринку, стабільного макроекономічного розвитку та кредитування економіки;

- для зменшення проблеми морального ризику при порятунку системно важливих фінансових інститутів потрібно розглядати шляхи зняття відповідальності за їх банкрутство з плечей платників податків: через більш високі вимоги до ліквідності, обмеження розмірів та росту, жорсткіший нагляд і покращений аудит, заборону/обмеження певних видів діяльності (наприклад, торгової, або поєднання певних видів діяльності), через встановлення так званих «податків» для повернення витрачених грошей і компенсації соціальних витрат, через покращення власних систем управління ризиками, тощо;

- потрібна кооперація зусиль центробанків різних країн (в т.ч. у частині інформаційного обміну) для зменшення проблеми системних ризиків.

Одним з напрямів вищевказаних досліджень є визначення індикатору, що характеризує накопичення системних ризиків. Такі дослідження авторів з різних країн з'явилися ще у докризовий період. Найбільш відомими є індекс фінансового стресу Канади (авторів Марка Іллінга та Ін'є Лу), Композитний індикатор системного стресу для країн Єврозони (CISS - розміщується на сайті ЄЦБ) та ін.

Індекс CISS є дієвим для визначення подій системного значення у Єврозоні: він активно реагував не тільки на події глобальної кризи, але й на боргову кризу Єврозони у 2011р. та ін. значимі для регіону події.

Ми намагалися провести власне дослідження рівня фінансового стресу в Україні, але повноцінний його аналіз за вже існуючими в різних розвинених країнах методиками неможливий внаслідок нерозвиненості фінансового ринку

в Україні, і, відповідно, нерозвиненості статистики для характеристики його стану.

На щоденній основі в нашій країні оприлюднюються показники валютного, фінансового та фондового ринків, але історія їх публікації є різна за тривалістю. Окремі публікуються ще з 1996р, а інші – мають досить коротку історію, з 2009-2011рр. Все це суттєво ускладнює аналіз. Але навіть за такої статистики можна обрати історичний період з 22.06.2006р., для якого є дані по більшості з наведених показників різних ринків. Це будуть такі:

- процентні ставки та маржа за даними статистичної звітності банків України - % за залученими депозитами, % за кредитами в реальний сектор економіки та маржа;

- основні показники стану міжбанківського кредитного ринку (за даними системи "КредІнфо") - загальний обсяг наданих кредитних ресурсів та середньозважена відсоткова ставка;

- залишок коштів на кореспондентських та транзитних рахунках банків;

- загальний обсяг продажу іноземної валюти (в доларовому еквіваленті);

- офіційний курс, грн. за 100 доларів США;

- індекс ПФТС;

- ОВДП, які знаходяться в обігу, за сумою основного боргу.

Дані по вищеперелічених показниках є для щоденних 1965 спостережень, починаючи з 22.06.06 до 28.04.14. Фактично зазначені показники є характеристиками грошового, валютного, фондового та боргового ринків. Але виявилися непередставленими ринок векселів та ін. складові боргового ринку.

За основу візьмемо канадській підхід і розраховуємо спочатку ковзне середнє показника за 50 днів, потім стандартне відхилення (σ), а далі знайдемо ті дати, коли відбувалося відхилення від загальної тенденції на більше ніж $1,5\sigma$. Більш детально про даний підхід у [1].

За результатами такого аналізу визначаємо на бінарній основі («1» - якщо є сигнал про перевищення $1,5\sigma$ -відхилення, «0» - у протилежному випадку) загальну кількість сигналів. Чим більше сигналів, тим вище рівень стресу.

Абсолютна більшість показників «відреагувала» на кризові явища 2008-2009рр., а також спостерігався значний підйом кількості сигналів починаючи з осені 2013р.

Таким чином, розрахунки дозволили отримати періоди, коли рівень стресу є низьким, високим чи надзвичайно високим. Так, до періодів надзвичайно високого рівня стресу (коли реагувала як мінімум половина зазначених вище показників) можна віднести наступні:

-період серпень 2008р. та жовтень 2008р. -січень 2009р., який відзначається найбільшою тривалістю та найбільшими показниками стресу;

-період жовтень – листопад 2011р., другий за тривалістю та характеристиками стресу;

-листопад 2012р. та травень 2013р.;

-період осені2013р.- зими 2014р.

Аналіз подій, що відбувалися у світі та Україні свідчить про те, що всі зазначені періоди з підвищеним рівнем стресу, характеризувалися або подіями політичними (розпуск ВР, вибори та ін.), або черговими витками «газового конфлікту», або питаннями прийняття рішення щодо надання чергового траншу stand-by кредиту МВФ.

Відповіддю Національного банку України на підвищення рівня стресу у банківській системі стало в тому числі надання коштів для проведення операцій з регулювання ліквідності банків.

Таким чином, незважаючи на перешкоди для аналізу, що виникають внаслідок нерозвиненості українського фінансового ринку, та брак даних на щоденній основі, показник фінансового стресу, запропонований нами, вдало відобразив зростання напруги у фінансовому секторі внаслідок певних подій в економіці та політиці.

Список літератури:

1. Визначення індикатору фінансового стресу в Україні // Вісник НБУ.- 2014.- №1.-С.41-47.